

LUND UNIVERSITY

Studieuppgift 2 : forskarhandledning : en introduktion

Fridlund, Patrik

2013

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Fridlund, P. (2013). Studieuppgift 2 : forskarhandledning : en introduktion.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Studieuppgift 2: Forskarhandledning—Introduktion

Patrik Fridlund

Inledning

Utbildningen på forskarnivå, eller forskarutbildningen (FU) som den ofta kallas har flera olika komponenter. Vilka de är beror lite på vilken indelning som används, men handledning, kursgivning och seminarier är åtminstone tre urskiljbara delar. De som har hand om själva handledningen (i mer eller mindre snäv bemärkelse) är doktorandens handledare. Handledarna, och då i synnerhet huvudhandledaren, har en speciell ställning eller position i förhållande till doktoranden under hans FU. Handledaren följer (i princip) doktoranden under hela FU och har ett självklart ansvar för de kanske mest intima och centrala delarna av FU, det som skiljer FU från många andra utbildningar på högskolenivå, nämligen handledningen av avhandlingsskrivandet. Det som intresserar mig här är vilken roll och vilka uppgifter handledarna har i förhållande till alla andra delar av FU, alltså de delar som inte består av handledning i någon direkt bemärkelse. Det verkar som det här finns ett oklart och spännande fält som rör relationen mellan handledaren som *handledare* och handledaren som huvudperson i FU som helhet. Det rör i första hand huvudhandledaren.

Huvudhandledaren kan i egenskap av att vara nyckelperson ses som spindeln i nätet (den som håller samman i princip *allt* i fråga om FU för doktoranden). Huvudhandledaren har då en central roll även i förhållande till andra funktioner inom FU. Å andra sidan kan bi- och huvudhandledare ses som delkomponenter i FU (det vill säga som resurser, kanske av speciell karaktär men ändå i princip inget annat än en av flera stödfunktioner). Om handledarna ses som det ena eller det andra är av avgörande betydelse för vilka uppgifter och funktioner, liksom för vilket uppdrag handledarna kan uppfatta sig ha.

Tidigare skedde handledningen tämligen oreglerat både beträffande tidsåtgång som formella och administrativa regler. Det innebar nog en viss risk för överarbete och utbrändhet hos handledare, men det kunde lika väl uppmuntra lättja och leda till utfört arbete. På liknande sätt inbjuder oreglerade förhållanden till orättvisa, men de skapar också möjlighet till kontextualisering av handledningen beträffande tidsåtgång, intellektuell insats och karaktär på handledningen. Nu råder en situation då varje arbetsmoment regleras av olika bestämmelser, men framför allt regleras den tid som finns tilldelad för handledning. I den allmänna studieplanen för religionsfilosofi står exempelvis att "[v]arje doktorand har rätt till minst 200 klocktimmars handledningstid fördelad över hela fyraårsperioden."¹ Det är därför inte oväsentligt att veta vad som ingår i denna tid. Det blir viktigt att veta vilka roller handledarna mer exakt har, vad som kan förväntas av hen och vilket uppdrag hen har.

Mycket av detta verkar handla om struktur och organisation. Samtidigt är det av intresse ur pedagogiskt perspektiv eftersom frågan *hur* FU organiseras och vilka strukturer som skapas och brukas för och i den speglar en pedagogisk hållning, när vissa pedagogiska aspekter på bekostnad av andra och tvingar handledarna att förhålla sig till FU på ett visst sätt.

¹ *Allmän studieplan*, § 4.2.

Avgränsning

Det spänningsförhållande som jag tar upp i denna studie är ett annat än det som Anne Lee tar upp. Hos henne handlar det om spänningar: professionell — personlig och beroende — oberoende.² För mig är det inte heller samma diskussion som förs i Martin Hanssons papper *Handledning och ledarskap*. Där rör det olika roller, exempelvis prefekt och handledare eller arbetsgivare och handledare; en fråga om att vara handledare eller chef.³ Det är inte heller det potentiella problem Handal & Lauvås ser när handledning och byråkrati kan befinna sig i potentiell konflikt.⁴

De konflikter och spänningar som tas upp i Lee, Hansson och Handal & Lauvås kan och bör kanske framför allt hanteras genom utbildning, information, träning och ytterst genom att goda val görs av de personer som ska sköta handledning etc. I den här studien är det i högre utsträckning en fråga om struktur och organisation, men också en fråga om hur dessa strukturer och organisationsfrågor hanteras. Sådana frågor om organisation och struktur är också ganska specifika för FU. (Delar av dem återfinns dock naturligtvis inom utbildning på grund- och avancerad nivå, framför allt när det gäller handledning av uppsatser.)

Ingång

Det finns flera sätt att närma sig detta problem på. Jag har valt att börja i målen för doktorexamen som de finns uttryckta i *Högskoleförordningen*. I dess bilaga 2, *Examensordning*, finns det mål som rör kunskap och förståelse.

För doktorexamen ska doktoranden visa brett kunnande inom och en systematisk förståelse av forskningsområdet samt djup och aktuell specialistkunskap inom en avgränsad del av forskningsområdet, och visa förtrogenhet med vetenskaplig metodik i allmänhet och med det specifika forskningsområdets metoder i synnerhet.⁵

Redan denna del av examensmålen kan ge upphov till de frågor om handledaransvar som Handal & Lauvås tar upp när de undrar om handledaransvaret avgränsas till enbart själva avhandlingen *eller* om det också handlar om andra saker, exempelvis om att inlemma doktoranden i universitetskulturen.⁶ Det senare kan ju sägas handla om allmän insikt om vetenskapliga metoder och akademiskt arbete, om vetenskapsteori. Men ligger det specifikt på (huvud-)handledaren att ansvara för detta? Det innefattas inte nödvändigtvis i det som förstås som *handledning*.

Några linjer kan skissas för att visa på varför och hur frågan dyker upp. En sådan linje är att det är ganska rimligt—om än inte nödvändigt—att handledarna är bäst skickade att hjälpa doktoranden att skaffa sig systematisk förståelse och specialistkunskap (som är en del av de uttryckta målen). På liknande sätt är det ganska rimligt att när det handlar om andra mål tänka sig att det är andra eller övriga funktioner inom FU (utöver funktionen ”handledning”) som exempelvis hjälper doktoranden att erhålla förtrogenhet med vetenskaplig metod i allmänhet. Detta tycks då ligga mindre självklart på handledarna.

² Lee, s. 276.

³ Hansson, *Handledning*, s. 1; se även s. 6.

⁴ Handal & Lauvås, s. 26.

⁵ Högskoleförordningen, Examensordningen, § 5.3

⁶ Handal & Lauvås, s. 103-104.

Frågan om handledaransvarets avgränsning (det vill säga komplexet kring vad som är oklart, tvetydigt och i ett spänningsförhållande) blir kanske än tydligare i en fortsatt läsning av examensmålen där det rör målen att lära ut och träna akademiska färdigheter och förmågor. Det handlar om sådant som att kunna visa förmåga till analys och syntes, att bedriva forskning och andra kvalificerade uppgifter, att genom egen forskning väsentligt bidra till kunskapsutvecklingen, samt att med auktoritet presentera och diskutera forskning och forskningsresultat i dialog med vetenskapssamhället och samhället i övrigt. Det handlar även om värderingsförmåga och förhållningssätt. Om att kunna visa intellektuell självständighet, ”visa fördjupad insikt om vetenskapens möjligheter och begränsningar, dess roll i samhället och människors ansvar för hur den används.”⁷

Sådana färdigheter, förmågor och förhållningssätt kunde ju också preciseras. I Handal & Lauvås görs det med exempel rörande hur kritik görs och hur diskussioner förs, liksom presentationsteknik.⁸ Handal & Lauvås går vidare med frågan om ansvarsavgränsning och konkretiserar den. Har handledare ansvar för att arbeta med vilka kurser doktoranden ska läsa och vilka konferenser doktoranden ska vara med på? Är det handledarnas ansvar att bistå med nätverkande och hjälpa till med underlag för presentationer? Ska handledarna fungera som karriär-hjälper genom att vara ”dörröppnare” och som referensperson i arbetssökande?⁹ Därutöver identifierar Handal & Lauvås frågor om handledarna kan förväntas vara de som skapar de rätta arbetsvillkoren, och de som ser till att det lärs ut om metoder, tekniker och hjälpmedel. Kan handledarna vara de som förväntas ta med doktoranden på möten och konferenser, involverar doktoranden i presentationer och introducerar doktoranden för kolleger? Eller ligger kanske allt sådant bortom handledarnas uppgift som i så fall kan avgränsas till att avhandlingen blir skriven (med ett gott eller åtminstone tillfredsställande resultat).¹⁰

Dessa aspekter återkommer i Martin Hanssons referat av *Doktorandhandboken*. I detta referat menar jag mig se att några saker tycks ligga i själva handledandet. Det skulle röra sådant som att ”[h]jälpa till med valet av avhandlingsämne och se till att det är realistiskt och genomförbart”, liksom att ”[g]ranska manuskript och annat material.”¹¹

Andra komponenter tycks förvisso ha att göra med vad som förväntas av arbetet med avhandlingen (men alltså mer indirekt i handledandet), och ytterligare andra mål tycks relatera till FU i stort, det vill säga ligga utanför handledningen i strikt mening. Det handlar om att

[r]ekommendera kurser samt intressant och relevant litteratur [...]
[h]jälpa till att etablera kontakter med andra institutioner i Sverige och utomlands [...]
[m]edverka till att doktoranden kan besöka och delta i internationella konferenser och möten [...]
[r]ekommendera fonder från vilka man kan söka anslag.¹²

⁷ Högskoleförordningen, Examensordningen, § 5.3.

⁸ Handal & Lauvås, s. 103-104.

⁹ Handal & Lauvås, s. 103-104.

¹⁰ Handal & Lauvås, s. 50-51.

¹¹ Hansson, *Handledning*, s. 2.

¹² Hansson, *Handledning*, s. 2.

Det som nämns här och mycket till har sin plats i FU på ett naturligt sätt. Det råder nog inga delade meningar om det. Det finns dock ett krux och det handlar om vem det är som *ansvarar* för de olika momenten eller komponenterna, eller *vem* som är skyldig att ge det stöd som behövs för allt det som inte direkt och explicit är en fråga om handledning. Hos handledarna eller någon annanstans?

Ett annat sätt att närma sig detta på är att prata om stöd eller stödfunktioner för att uppnå de angivna målen. Utifrån Lena Hanssons papper¹³ gör jag här en lista på en rad ”stödfunktioner [som] förekommer för doktorander under forskarutbildningen.”¹⁴

- [1] kurser
- [2] en lokal forskningsmiljö (seminarieverksamhet och liknande)
- [3] seniora forskare (utöver handledarna)
- [4] handledare
- [5] professionellt nätverk utanför den egna miljön (seminarier, konferenser etc.)
- [6] ekonomiskt stöd
- [7] tekniskt stöd
- [8] privat nätverk
- [9] övrigt

Av de nio stödfunktioner som tas upp är en *handledare*. Detta hindrar inte att *handledarna* kan ha ansvar för andra former av stöd. Här verkar det vara möjligt att se (1), (2), (3), (5), (6) och (7) som något för vilket handledarna ansvarar, det vill säga samtliga stödfunktioner utom (8) privata nätverk (som ligger utanför FU). (9) ”övrigt” faller av naturliga skäl utanför ramen.

Frågan om ansvar kan konkretiseras i ett pedagogiskt exempel. Vem har det yttersta ansvaret för att individuell studieplan upprättas? Vem gör det? Och hur? Just hanteringen av individuella studieplaner kan vara en illustration av att allt inte är kristallklart beskrivet. Förvisso står det:

Individuell studieplan upprättas av handledarna och doktoranden gemensamt, undertecknas av doktoranden, huvudhandledaren, prefekten och ansvarig prodekan.¹⁵

Men vad betyder det? Ska handledaren se till att den upprättas? Vad händer om handledaren inte kan eller vill? Vilken funktion har undertecknandet? Framför allt av prefekt och prodekan? I samma dokument sägs det också att det är Områdesstyrelsen¹⁶ som ”ansvarar för allmänna och individuella studieplaner”.¹⁷

Möjliga aktörer

Vilken roll handledarna har, vilket uppdrag de mer exakt har inom FU, är faktiskt inte helt klart utifrån de dokument som finns. I olika dokument talas det om olika aktörer i FU. Det är ibland universitetet, ibland institutionen. Ibland fakultet/områdesstyrelse och ibland handledare.

I *Föreskrifter för utbildning på forskarnivå vid Lunds universitet* sägs exempelvis

¹³ Hansson, *Stöd*, s. 1, 3, 6.

¹⁴ Hansson, *Stöd*, s. 1.

¹⁵ *Bestämmelser*, § 5.3.

¹⁶ *Områdesstyrelse* är en tidigare beteckning för fakultetsstyrelse.

¹⁷ *Bestämmelser*, § 2.1.

följande:

I universitetets åtaganden ingår att tillhandahålla doktoranden:

- information om och introduktion till utbildningen och till institutionens forskning och forskargrupper, seminarieverksamhet och annan liknande verksamhet, samt om möjligheterna att organisera sig studentfackligt,
- arbetsplats, tillgång till dator, telefon, universitetets e-postadress samt de övriga resurser som krävs för att genomföra doktorandens utbildning på forskarnivå,
- möjlighet för doktoranden att fortlöpande få sitt vetenskapliga arbete diskuterat vid seminarier eller motsvarande.¹⁸

Med andra ord tas här upp en rad viktiga stöd för doktoranden, saker som universitetet förbinder sig att förse doktoranden med—utöver det som i snäv bemärkelse kallas handledning.

Att på detta sätt tala om universitetet lägger ansvaret högt i hierarkin, men vilket också gör det oprecist; någon måste ju så att säga implementera detta, någon måste exempelvis ge introduktionen till utbildningen. Och just där kommer frågor om handledarna in—roll och uppgift. Till exempel när det handlar om introduktion till ”institutionens forskning och forskargrupper, seminarieverksamhet och annan liknande verksamhet”, liksom om ”möjlighet för doktoranden att fortlöpande få sitt vetenskapliga arbete diskuterat vid seminarier eller motsvarande”. Vilken roll har handledaren som just handledare där? Det finns inget som säger att handledarna är bäst placerade för detta. Det kan vara en studierektor för FU, en FU-ledare eller en forskningsledare, och i förekommande fall en seminarieledare. Ingen av dessa roller måste innehas av handledarna. I vissa fall *bör* rollerna vara separata.

I andra sammanhang är handledningen explicit i centrum. I *Allmän studieplan för utbildning på forskarnivå till doktorsexamen i religionsfilosofi med etik* är handledningen tematiserad.

Handledningen omfattar både hjälp med inriktningen av studier och avhandlingsarbete samt bistånd under arbetets gång. [---] I denna [handledningstid] ingår handledarens förberedelse av handledning (till exempel läsning av avhandlingsmanus), handledningssamtalen och den övergripande planeringen av forskarutbildningen, till exempel gällande den individuella studieplanen.¹⁹

Att handledningen inte är det enda momentet framgår tydligt:

Vid humanistiska och teologiska fakulteterna är aktivt deltagande i seminarieverksamhet en väsentlig del av forskarutbildningen. Doktorandens deltagande i seminarieverksamhet planeras i den individuella studieplanen.²⁰

Det är dock uppenbart att även om seminarier och kursgivning är väsentliga inslag i FU, verkar de inte anses ligga i själva handledningsuppdraget. Exempelvis kan seminarier skötas av andra och därmed ligga utanför handledarnas ansvarsområde.

¹⁸ *Föreskrifter*, § 8.2.

¹⁹ *Allmän studieplan*, § 4.2.

²⁰ *Allmän studieplan*, § 4.2.

Av *Allmänna studieplanen* framgår också tydligt att kurser och examination *inte* ingår i handledningstiden: ”[d]äremot ingår inte handledarens egen undervisning och examination av doktoranden på kurser inom forskarutbildningen.”²¹ I *Bestämmelser för utbildningen på forskarnivå* preciseras handledarnas insats till att framför allt gälla ”de övergripande problemen som rör avhandlingens struktur och forskningsarbetets uppläggning, metodfrågor, modell- och teorival.”²²

Men samtidigt slås det fast att den övergripande planeringen *är* handledarnas ansvar. I den *allmänna studieplanen* sägs det att ”...den övergripande planeringen av forskarutbildningen”²³ åligger handledaren. I *Allmän studieplanen* är det även uttryckeligen sagt att handledarna har till uppgift att ge ”hjälp med inriktningen av studier” samt ”bistånd under arbetets gång”.²⁴

I *Bestämmelser för utbildning på forskarnivå* sägs:

Handledarna har till uppgift att kontinuerligt följa och stötta doktorandens arbete. Detta innebär bland annat att fortlöpande i den individuella studieplanen dokumentera såväl doktorandens arbete (genom anteckningar om tentamina, fullgjorda kurser inom utbildningen på forskarnivå, framlagda terminsarbeten etc) som gjorda handledningsinsatser och muntliga överenskommelser. Om arbetet inte fortlöper enligt den plan som anges i den individuella studieplanen, ska åtgärder vidtas. Granskning och diskussion av hur doktorandens tänkta och verkliga prestationer förhåller sig till varandra ska ske kontinuerligt och dokumenteras skriftligt i den individuella studieplanen, som revideras löpande och skickas in för fastställande senast den 1 oktober varje år...²⁵

Vidare finns mycket konkret och allmänt eller övergripande ansvar uttryckeligen angivet som (huvud-)handledarens ansvar: ”[forskningsfrämjande medel] utbetalas till doktoranden efter tillstyrkande av handledaren.”²⁶ På ett liknande sätt är det tydligt att handledarna bär ett huvudansvar för FU eftersom de är väsentliga parter i planeringen: ”[...] planeringssamtal, där doktoranden, handledarna och, vid särskilt behov, även prefekten deltar.”²⁷ Med andra ord nämns handledarna och prefekt, men prefekten deltar endast ”vid särskilt behov”. Som nämnts ovan spelar handledarna, och i synnerhet huvudhandledare, en viktig roll vid upprättandet av individuell studieplan.

”Individuell studieplan upprättas av handledarna och doktoranden gemensamt, undertecknas av doktoranden, huvudhandledaren, prefekten och ansvarig prodekan.”²⁸

Att handledarens uppgifter är fler och andra än att i strikt mening handleda är tydligt. Anne Lee har undersökt handledarroller genom att fråga vad handledare

²¹ *Allmän studieplan*, § 4.2.

²² *Bestämmelser*, § 5.2.

²³ *Allmän studieplan*, § 4.2.

²⁴ *Allmän studieplan*, § 4.2.

²⁵ *Bestämmelser*, § 5.2.

²⁶ *Bestämmelser*, § 5.2.

²⁷ *Bestämmelser*, § 5.3.

²⁸ *Bestämmelser*, § 5.3.

menar sig ha för uppgifter och vad de ser sig göra. Utifrån Anne Lees artikel²⁹ som sedan behandlats i Hansson³⁰ och som även utgjort underlag för en sammanställning³¹ som delades ut under kursen kommer här en syntes:

- funktionell: fokus på projekthanteringen; delmål och tidsplaner; uppgifter; kurser
- enkulturation: fokuserar på att doktoranden ska bli en del av den akademiska disciplinen; öppna dörrar; kontaktförmedlande
- kritiskt tänkande: utmana; kritisera; bedöma; avkräva motivering; se underliggande ramverk; se argument för och emot; förstå vad som tagits i beaktande och vad som utelämnats
- emancipation: fokus på en doktorands frigörelseprocess på doktorandens utveckling till en självständig forskare; mentor; coacha forskningsprojektet;
- relationsutveckling: upmuntran;

Det är alltså en uppsjö av uppgifter som handledarna ser sig ha och som de menar sig utföra. Nu kan flera funktioner också ligga på andra. Av Lena Hanssons papper framgår att doktorander ser en möjlig diversifiering i stödet. Kurser, lokala forskarmiljöer och professionella nätverk är viktiga komponenter, utan att nödvändigtvis kopplas till handledarna.

Doktoranderna ser dock även stöd från annat håll som väsentligt under forskarutbildningen. Kurser ses som betydelsefulla och nämns i anslutning till såväl funktionellt stöd, stöd i att utveckla kritiskt tänkande, samt stöd i enkulturations- och emancipationsprocessen. T.ex. kan man genom kurser få nya kontakter och även stöd i att förstå normer och värderingar som råder inom disciplinen om detta explicit lyfts upp i kursen. Likaså nämns den lokala forskningsmiljön som betydelsefull vad gäller såväl funktionellt stöd, stöd i enkulturationsprocessen och vad gäller stöd i det kritiska tänkandet. Även andra professionella nätverk samt privata nätverk lyfts fram av doktoranderna. Speciellt privata nätverk lyfts fram i relativt hög utsträckning.³²

Avslutning

För enkelhetens skull tecknar jag två modeller för handledarens roll och position i FU. Ingen av dem finns helt och fullt, ingen av dem är kanske heller önskvärd. Men med dessa två ytterligheter som ram är det kanske möjligt att fundera över hur det ser ut och hur det bör se ut.

- A) FU är en helhet med många inslag och flera aktörer (och ett antal stödfunktioner varav handledning är *en*) som leds av FU-ansvarig; handledaren är då endast *en*, om än oerhört viktig, kugge. Denna modell skulle ha flera fördelar: professionalism, vara mindre sårbar, ansvarsfördelning i bättre överensstämmelse med olika styrdokument och regelverk o.s.v. Nackdelar finns naturligtvis också. Exempel på sådana kunde vara ett splittrat ansvar, okänslighet för individuella förhållanden och

²⁹ Lee, s. 271-275.

³⁰ Hansson, *Stöd*, s. 2.

³¹ Sonesson & Sand (?)

³² Hansson, *Stöd*, s. 7.

ansvariga för FU som är fjärran från det som många ser som centrum i FU nämligen avhandlingsskrivandet.

- B)** FU är en helhet men nyckelpersonen för helheten är *handledaren*. Positiva sidor är närhet till den/dem saker berör, personliga förhållanden är kända och tas med i beräkningen, FU som helhet ses utifrån forskning, och framför allt avhandlingsskrivandet. Negativt är kanske att det lätt blir oprofessionellt, sårbart och alltför personberoende.

Beroende på vilket *ansvar* handledarna har i relation till FU som helhet—beroende på om modell A eller modell B är den mest framträdanden—är det också möjligt att olika uppfattningar om vilken handledarens roll är även enligt andra parametrar. Är handledaren och bör handledaren vara något av följande undrar Handal & Lauvås: Vetenskaplig garant? Kontrollant? Samtalspartner? Pådrivare? Inspiratör? Känslomässigt stöd? Tröstare? Klagomur? Bollplank? Erfaren kollega? Annat?³³ Sådana frågor blir kanske mer aktuella i A än i B. Eller rättare sagt kanske får de en annan och mer precis innebörd i B än i A.

Referenser

Allmän studieplan för utbildning på forskarnivå till doktorsexamen i religionsfilosofi med etik, Dnr HT 2012/607, 2013-03-21, dokument nedladdat 2013-10-02 från

http://www.ht.lu.se/fileadmin/user_upload/ht/filserver/doktorand/studieplaner/Religionsfilosofi_med_etik.pdf

Bestämmelser för utbildning på forskarnivå inom området för humaniora och teologi, Dnr HT 2009/34, HT 2010/75, HT 2011/455, senast ändrad 2011-11-30, dokument nedladdat 2013-10-02 från

http://www.ht.lu.se/fileadmin/user_upload/ht/dokument/Utbildning/doktorand/BestFoutb11130.pdf

Föreskrifter för utbildning på forskarnivå vid Lunds universitet, Dnr LS 2012/718, 2013-06-13, dokument nedladdat 2013-10-02 från

<http://www5.lu.se/upload/utbildningsnamden/FUforeskrifter130613.pdf>

Handal, Gunnar & Per Lauvås, *Forskarhandledaren*, Lund, Studentlitteratur, 2011 (norsk originalutgåva 2006)

Hansson, Lena, *Stöd under forskarutbildningen* (kursuppgift, Forskarhandledning—Introduktion), 2013

Hansson, Martin, *Handledning och ledarskap* (kursuppgift, Forskarhandledning—Introduktion), 2013

Högskoleförordningen, Bilaga 2, Examensordningen—utdelad under kursen

Lee, Anne, 'How are Doctoral Students Supervised? Concepts of Doctoral Research Supervision', *Studies in Higher Education* 33: 3, June 2008, sid. 267-281.

???, Sammanställning utifrån Lee (2008), odaterat papper utdelat under kursen

³³ Handal & Lauvås, s. 104.